

Зміст

Вступ. Головоломка лідерства	5
Розділ 1. Наполеон Бонапарт	8
Розділ 2. Горацио Нельсон	31
Розділ 3. Вінстон Черчилль	55
Розділ 4. Адольф Гітлер	69
Розділ 5. Йосиф Сталін	93
Розділ 6. Джордж К. Маршалл	116
Розділ 7. Шарль де Голль	135
Розділ 8. Дуайт Д. Ейзенхауер	152
Розділ 9. Маргарет Тетчер	172
Висновки. Парадигма лідерства	190
Слова подяки	214

ВСТУП

ГОЛОВОЛОМКА ЛІДЕРСТВА

Як може одна особа повести за собою сотню людей? Такою була одна з запропонованих тем твору на тригодинному іспиті з літератури, коли в 1981 році я вступав до Кембриджського університету. Це питання з того часу не давало мені спокою. Зрештою, тільки мистецтво керувати людьми здатне пояснити, яким чином не лише сотню людей, а інколи й сотню тисяч, мільйон (а у випадку Китаю чи Індії – навіть мільярд) чоловіків і жінок можна повести за собою на добрі й недобрі справи.

В основу цієї книги лягла серія прочитаних мною лекцій про те, як війна породжує і виявляє найкращі та найгірші риси лідерів. Я вирішив зосередитися на дев'яти великих (в сенсі, важливих) лідерах та виділити ті особливості їхнього характеру, які дозволяють називати їх лідерами, адже вважаю, що у них є досить спільних рис, аби винести головні уроки, які можна було б застосувати і в мирний час.

Ми схильні вважати лідерство властивою людині доброю рисою, але, як можна побачити з есеїв про Адольфа Гітлера та Йосипа Сталіна, воно по суті цілком нейтральне з точки зору моралі, адже здатне як штовхнути людство до прірви, так і вивести його до осяяних сонцем вершин. Це багатогранна і надзвичайно потужна сила, і, можливо, колись ми пошкодуємо про те, що певна особа спромоглася повести за собою бодай сотню людей. Тим часом – і ми стикаємося з цим, коли йдеться про

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

смертельну хворобу чи поділ атомного ядра при ланцюговій реакції, — нам потрібно чітко розуміти цю силу і старатися спрямовувати її на добро, як це робили решта героїв цієї книги.

Кожен із дев'яти зазначених лідерів був глибоко впевнений у собі — це головна риса, що дає змогу стати визначним лідером в часи війни. У деяких випадках (наприклад, у разі Вінстона Черчилля) така впевненість бере своє коріння у родинному походженні та освіті, які підкреслювали його окремішність від самого народження та визначали його право бути лідером і керувати. В інших, як у Наполеона, воно було викликане зростаючим усвідомленням свого непересічного розуму й здібностей ще з часів юності та років змужніння. Маргарет Тетчер, досягнувши середнього віку, усвідомила, що може вести за собою людей так, як, схоже, цього не здатні були робити чоловіки, що її оточували. Почуття самовпевненості Гітлера виросло з усвідомлення того впливу, який озвучені ним слова ненависті й презирства могли справити на натовпи безробітних колишніх вояків у пивницях Баварії на початку 20-х років XX століття і підбити їх на безчинства. Не могли зруйнувати надії цих лідерів і невдачі, яких вони зазнавали, — вони їх радше загартовували. Невдача — це випадковість; нерідко з неї вони виносили урок на майбутнє, адже вона не смертельна.

Кожен з цих лідерів також вірив, що у нього є завдання, яке слід виконати і яке виходить за рамки простої перемоги у війні, що велася. Для Сталіна це було поширення марксизму-ленінізму на весь світ; для Нельсона — викорінення принципів Французької революції; для Гітлера — забезпечення триумфу арійської раси зокрема, підкорення всіх інших. Усі вони зазнали поразки. Так сталося і з мрією Вінстона Черчилля запобігти тому, що він називав ліквідацією Британської імперії. А от Шарлю де Голлю вдалося досягти мети — відновити честь Франції

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

після катастрофи 1940 року. Маргарет Тетчер спромоглася відвернути занепад Британії, який здавався неминучим, в той час як Дуайт Ейзенхауер зміг визволити Західну Європу.

Цю книгу побудовано в більш-менш хронологічному порядку, адже деякі зі згадуваних лідерів вчилися чогось у своїх попередників: наприклад, нитка розповіді явно тягнеться від Нельсона до Черчилля, а потім і до Тетчер; очевидний і зв'язок між Наполеоном і Черчиллем. Практично всі ці лідери (за винятком Сталіна) в молодому віці глибоко вивчали історію та біографії видатних особистостей, а тому були спроможні побачити себе в контексті, в якому діяли герої їхніх країн. Навіть Гітлер бачив себе другим Армінієм¹ і дав плану вторгнення до СРСР назву германського імператора Фрідріха I, відомого як Барбаросса.

Президент Річард Ніксон у своїй книзі «Лідери» зауважив про співвітчизників, яких свого часу нагороджував Медаллю Пошани²: «Скільки з тих, хто її заслужив, раніше здавалися цілком звичайними людьми аж до моменту, коли вони піднялися в найвищій доблесті, щоб прийняти надзвичайний виклик. Без такого виклику вони б не продемонстрували своєї мужності». Він дійшов висновку, що «виклик, кинутий війною, виявляє в лідерах риси, що їх ми можемо легко оцінити. Виклики мирного часу можуть бути не меншими, але тріумф лідера над ними не такий яскравий і не так чітко помітний». Тому практично неможливо, щоб хтось із прем'єр-міністрів Люксембургу в мирний час став справді великим історичним лідером. Цим можна людству докоряти, але насправді все так і є.

¹ Вождь племені херусків, національний герой німецького народу, відомий як Герман (17 р. до н. е. — 21 р. н. е.). — Прим. пер. (тут і далі).

² Найвища військова нагорода США. Присвоюється урядом країни військовослужбовцям за виявлену особисту мужність і героїзм під час бойових дій. Медаль героєві (або членам його родини, якщо він загинув) вручає особисто президент США.

РОЗДІЛ 1

НАПОЛЕОН БОНАПАРТ

1769–1821 рр.

Учетвер, 13 червня 1793 року, худорлявий 23-річний лейтенант артилерії зійшов на берег в порту Тулон на півдні Франції, втікши від бурхливих політичних подій на своєму рідному острові Корсика. Наполеон Бонапарт – біженець, у кишені якого не було ані шеляга, майже не мав друзів, але мусив підтримувати матір та шістьох братів і сестер. Однак за шість років він став Першим консулом і диктатором Франції, а ще через п'ять – імператором французів і вже невдовзі перетворив Францію на найпотужнішу країну Європейського континенту. Як йому це вдалося?

Звичайно, частково це можна пояснити удачею. Наполеону було дев'ятнадцять, коли відбулася Французька революція, що дозволило йому дослужитися у французькій армії до звання генерала вже у 24-річному віці – зокрема, через те, що аристократи, які раніше ставали офіцерами французької армії, втекли з країни або закінчили життя на гільйотині. Благородного походження на Корсиці вистачило Наполеону для того, щоб отримати в дореволюційній Франції безкоштовну освіту, але було недостатньо, аби опинитися на возі для засуджених до страти.

Не меншою мірою, ніж удача, Наполеону допомогло тонке відчуття політичної та воєнної обстановки, а ще й безжалісний

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

характер – у 1795 році він був готовий знищити триста французів, які спробували зчинити бунт на вулицях Парижа. Проте зрештою його успіх залежав від того, якими саме методами він добивався лідерства, що дозволило йому стати, як про це відгукнувся Вінстон Черчилль, «найенергійнішим з часів Юлія Цезаря діячем, народженим у Європі».

Згадка про Цезаря була дуже доречною, адже методи досягнення лідерства Наполеон позичав у героїв античного світу. З дитинства він жадібно читав різноманітні книжки – перечитав усі біографії історичних і військових діячів з великої бібліотеки свого батька на Корсиці, а потім ще й у бібліотеках трьох французьких військових навчальних закладів, в яких він почав навчатися з 9-річного віку. Зрештою він став вважати себе прямим нащадком – принаймні в плані правління європейськими імперіями – Юлія Цезаря й Александра Великого. На перший погляд, це може свідчити про наявність у більшості таких людей якихось психічних відхилень, але ж сьогодні Наполеон вважається одним із семи найвеличніших історичних провідників нарівні з Александром, Цезарем, Ганнібалом, Густавом II Адольфом¹, Фрідріхом Великим і 1-м герцогом Мальборо.

Наполеон володів надзвичайним даром надихати солдатів своєї «Великої армії» (*Grande Armée*), як він її називав, до такої міри, що вони буквально йшли за ним куди завгодно. Зрештою, це завело їх у піски єгипетських пустель, майже до кожної столиці Європи і морозних російських просторів. Один французький сержант пригадував часи битви при Лейпцигу в 1813 році: «Жоден із тих, хто не пройшов через це, і гадки не має про той ентузіазм, який панував у середовищі напівголодних, виснажених солдатів, коли імператор був там присутній

¹ Шведський король і полководець (1594–1632). Вважається засновником Швеції як великої держави, по смертю став називатися Густавом Адольфом Великим.